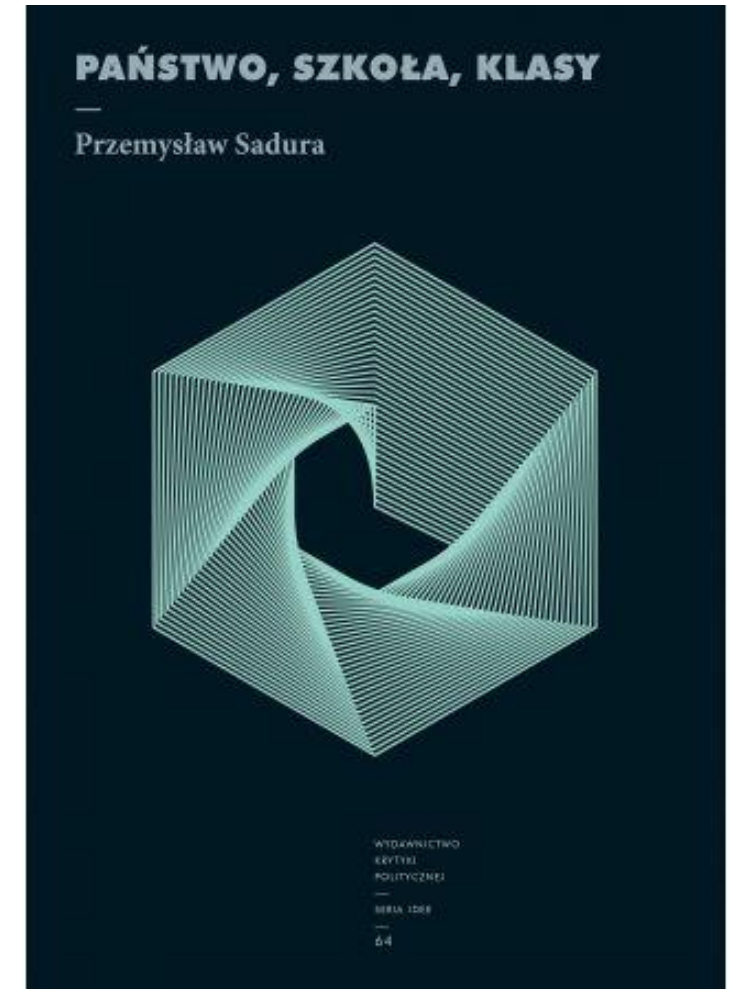

„Dzieci są najważniejsze – inwestycje funduszy europejskich w rozwój i umiejętności dzieci w okresie programowania 2021 – 2027”

„Edukacja i nierówności społeczne”

Dr hab. Przemysław Sadura
Instytut Socjologii UW
2019-2020 visiting researcher at
SEES UCL

Wprowadzenie

- Rola raportu: uzupełnienie diagnozy i wskazanie kierunku zmian.
- Problemem nie brak wiedzy o nierównościach ale język debaty publicznej.
- Brak śmiałej wizji zmiany szkoły i jej roli m.in. w zmniejszaniu nierówności.
- Rosnący udział dzieci migrantów w polskich przedszkolach i szkołach

Język debaty publicznej

- Dominacja racjonalności ekonomicznej
- Fetysz talentu
- Dyskurs równych szans i polityka antydyskryminacyjna
- Zapominanie o emancypacyjnej i socjalizacyjnej roli szkoły
- Porzucenie nieuprzywilejowanej większości
- Ukrycie bezosobowych mechanizmów selekcji i segregacji szkolnej

Tabela 1: Zmiana w poziomach scholaryzacji netto w Polsce w latach 1990-2010

Typ placówki		1990/91	1998/99	2002/03	2007/08	2009/10
Zasadnicze zawodowe		34,0	24,4	15,7	13,0	14,2
Szkoly średnie maturalne	Ogólnokształcące	18,6	28,1	37,8	44,0	46,7
	Zawodowe, Profilowane Technika	22,2	29,1	33,6	32,3	31,0
Policealne		3,1	5,2	7,7	9,2	7,0
Wyższe		9,8	28,0	35,0	39,7	40,9

Źródło: na podstawie danych GUS Zahorska 2011: 176

Co się zmieniło

Dane na koniec 2018 r.:

- Zasadnicze zawodowe 7,3%
- Licea ogólnokształcące 42,4%
- Szkoły zawodowe i ogólnozawodowe 34,5%
- Szkoły policealne 5,6%
- Szkoły wyższe 37,3%

Źródło nierówności

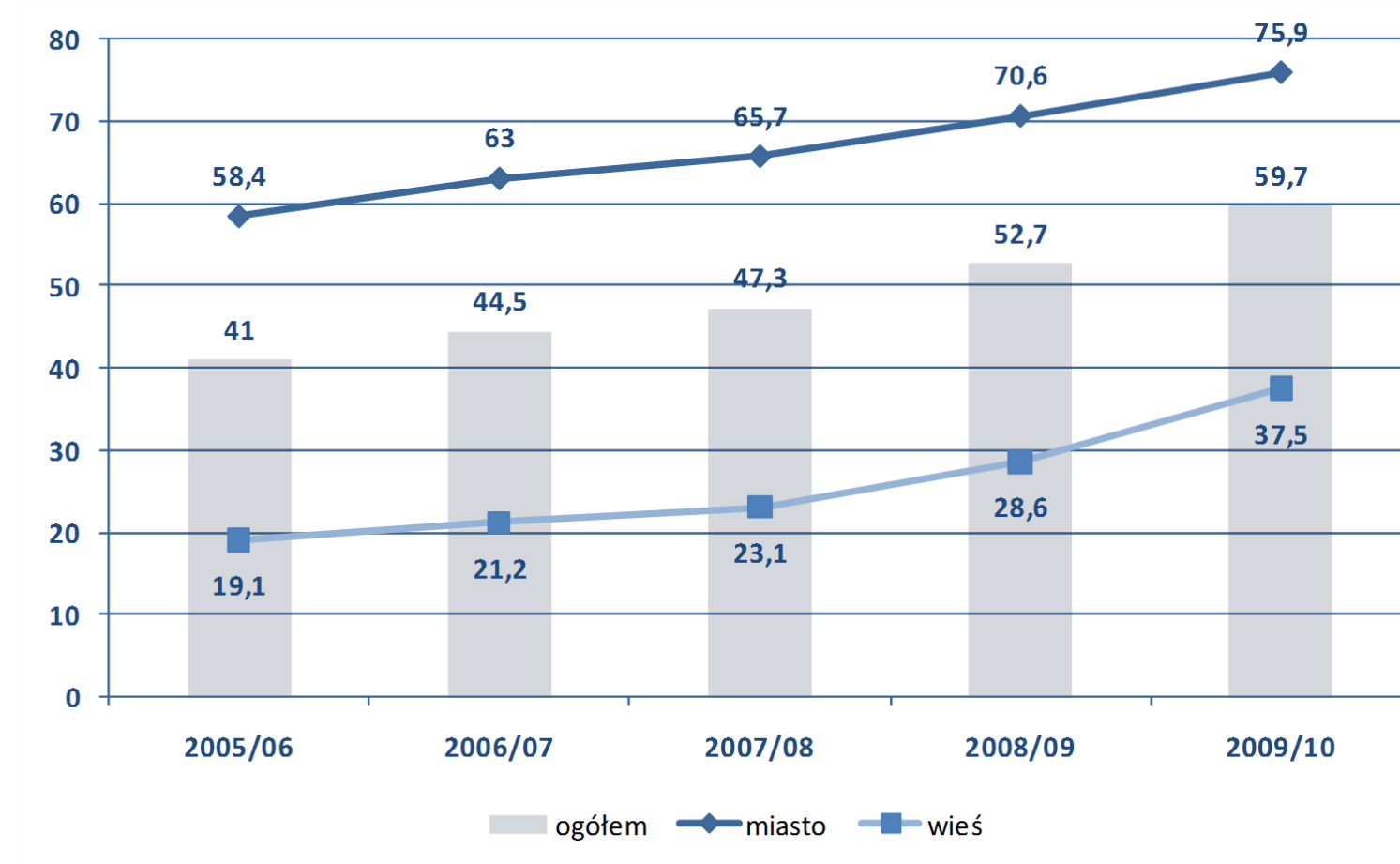
Największe nierówności pojawiają się na samym początku. Każda rodzina wyposaża dziecko we względnie sztywny system myślenia i działania, który jest kalką atmosfery kulturalnej w rodzinie i kompetencji kulturowych rodziców. Im bardziej zróżnicowane społecznie, kulturowo i materialnie społeczeństwo, tym większe różnice kompetencjach jakie dzieci otrzymują jeszcze w domu.

Badania prowadzone na całym świecie pokazują, że im wcześniej dziecko rozpocznie edukację przedszkolną tym większe są jego szanse na uzyskiwanie wyższych ocen w przyszłości. Edukacja przedszkolna kształtuje umysł dziecka, ukierunkowuje jego myślenie, uczy komunikowania się z innymi ludźmi i innymi światami społecznymi.

Nierówności w systemie edukacji

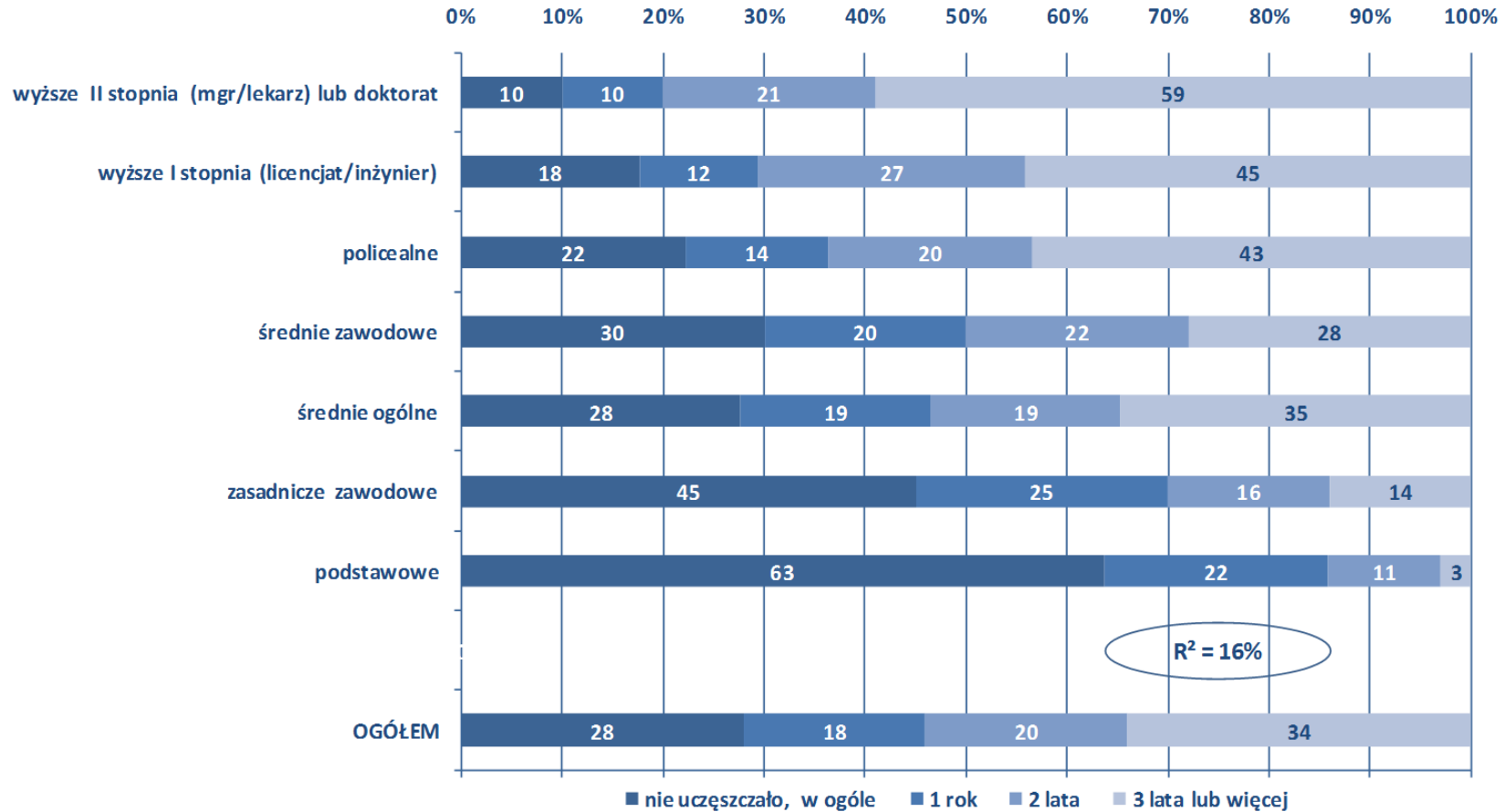
- Nierówny i ograniczony dostęp do opieki i edukacji wczesnej i przedszkolnej
- Segregacja przestrzenna w nauczaniu podstawowym i „obchodzenie” zasady rejonizacji
- Rosnące znaczenie sektora szkół prywatnych
- Selekcja wewnątrz i międzyszkolna (gimnazja i szkoły średnie)
- Komerccjalizacja szkolnictwa i nowe formy segregacji (zajęcia pozaszkolne)
- Szkolnictwo wyższe (dostęp do studiów bezpłatnych)
- Drugoroczność
- Autoselekcja

Tabela 2: Odsetek dzieci w wieku 3–5 uczęszczających do przedszkola: ogółem oraz w mieście i na wsi

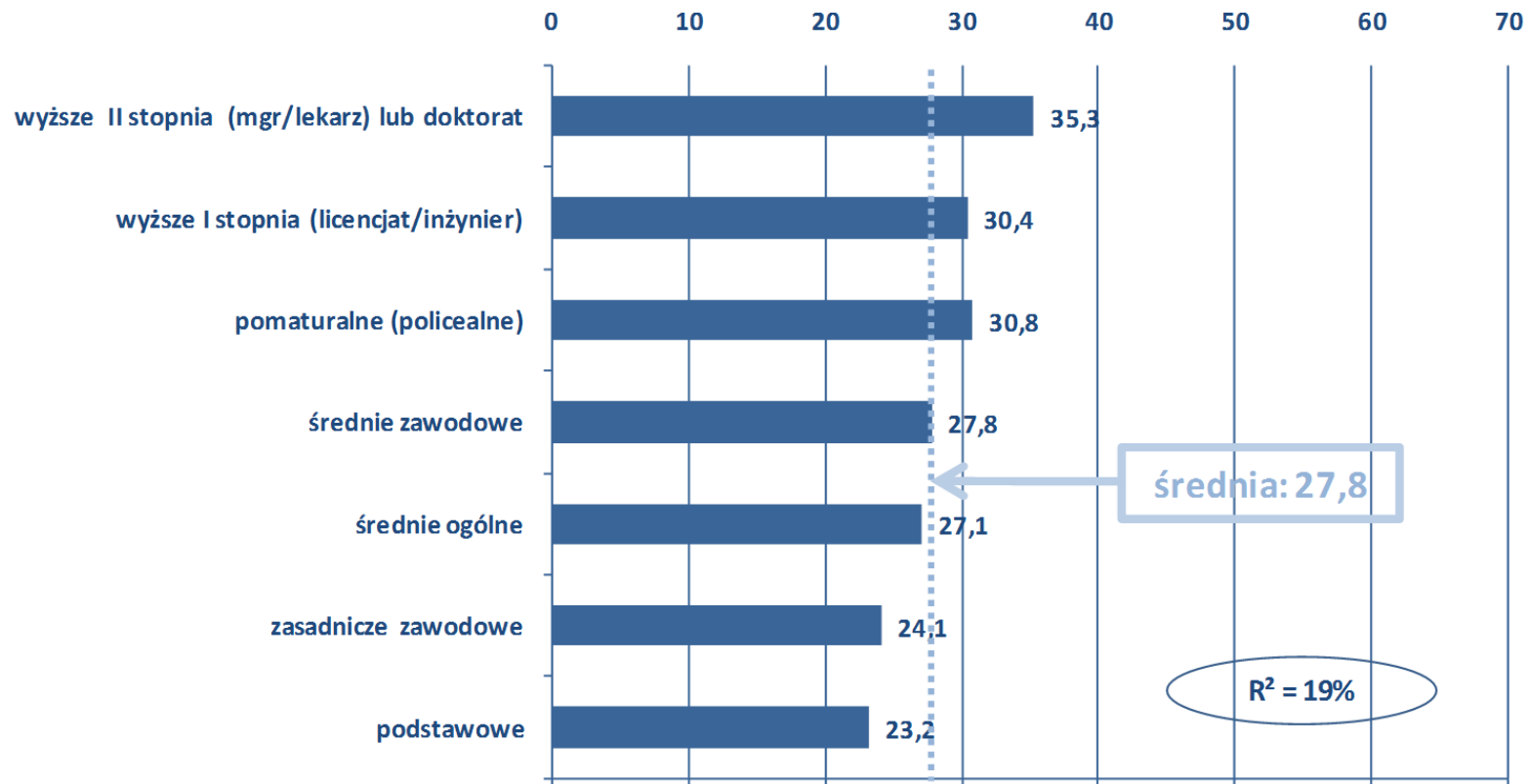
Źródło: IBE 2011: 214

Tabela 3: Uczestnictwo w edukacji przedszkolnej w kategoriach wykształcenia rodziców

Źródło: IBE: 202

Tabela 4: Średnie wyników egzaminu gimnazjalnego w kategoriach wykształcenia rodziców

Źródło: badanie PISA 2006. za IBE: 203

Tabela 5: Średnia* wyników uzyskanych w testach z matematyki, czytania i rozumowania w naukach przyrodniczych w gimnazjach prywatnych i publicznych w 2006 r.

dziedzina	gimnazja niepubliczne	gimnazja publiczne
matematyka	548 (4,53)	494 (1,20)
czytanie	555 (5,09)	506 (1,39)
rozumowanie w naukach przyrodniczych	554 (4,68)	497 (1,24)

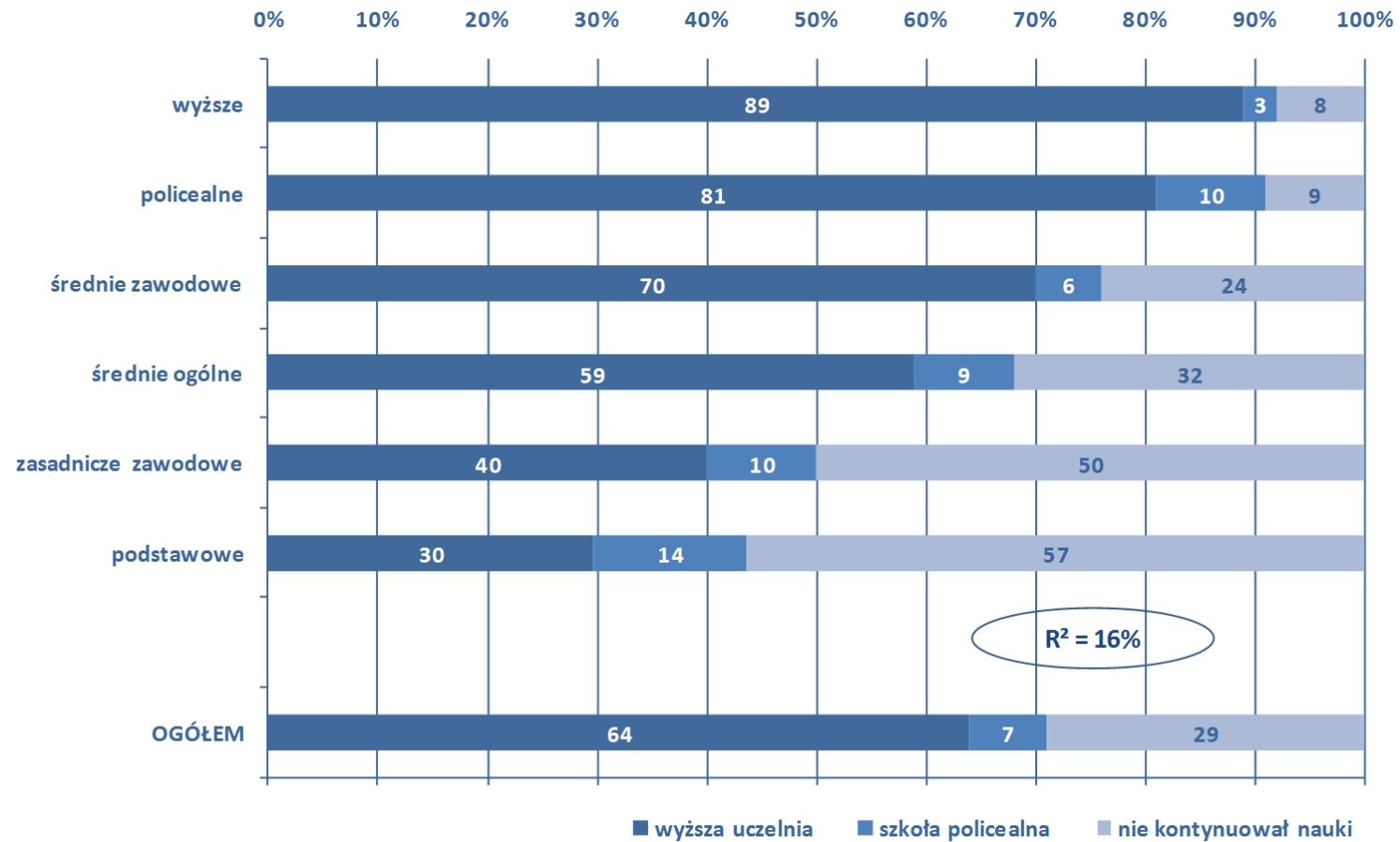
* średnia wynosiła 500.

Źródło: PISA 2006 za Zawistowska 2012: 111

Co się zmieniło

Nie ma gimnazjów ale rankingi szkół podstawowych ze względu na wyniki egzaminu ósmoklasisty w dużych miastach zdominowały szkoły prywatne. Same te wyniki również są zależne od kapitału społeczno-ekonomicznego rodziców.

Tabela 6: Odsetki młodzieży w wieku 21–25 lat kontynuującej naukę po szkole średniej w kategoriach wykształcenia rodziców

Źródło: za IBE 2011: 211

Nierówności edukacyjne

- Nierówności edukacyjne nie tylko niesprawiedliwe różnicują sytuację osób o różnym pochodzeniu społecznym i miejscu zamieszkania.
- Ich stała obecność w życiu szkolnym stanowi mechanizm socjalizacji do bezwzględnej rywalizacji i legitymizuje istnienie różnic społecznych i ekonomicznych

Co robić?

Naukowcy są zgodni (Raudenbush, Eschmann 2015), że do zmniejszenia nierówności przyczyniają się:

- opóźnienie progu selekcji
- wydłużanie dnia lekcyjnego
- zwiększanie liczby dni szkolnych kosztem dni wolnych
- zapewnienie powszechnego dostępu do pełnej i wczesnej opieki przedszkolnej

Jak to robić?

Z poziomu samorządu nie wpływa się na kształt systemu ale możliwe jest:

- Podjęcie działań podnoszących świadomość znaczenia wczesnej edukacji (szczególnie wśród osób o niższym kapitale kulturowym).
- Wspieranie rozbudowy oferty wczesnej opieki i edukacji.
- Rozbudowa oferty zajęć dodatkowych (w tym w ramach edukacji pozaformalnej) po lekcjach i w dni wolne.
- Zaoferowanie wsparcia szkołom o słabszych wynikach edukacyjnych (wyniki egzaminów itd.).
- Działania nakierowane na wyrównywanie szans (m.in. miasto-wieś).

Wzrost migracji jako wyzwanie edukacyjne

Innym źródłem nierówności społecznych może być migracja. Polska stała się krajem atrakcyjnym jako cel krótko- ale także coraz częściej długookresowej migracji. Zwiększa się także skala emigracji powrotnej.

Jak radzi sobie z tym Wielka Brytania?

- Szkolnictwo włączające (wczesny start tzn. obowiązkowe szkolnictwo powszechne od 4 roku życia, bez ocen, bez prac domowych)
- Organizacja nauczania (asystenci).
- Działania wspomagające (asystenci językowi etc.)
- Zatrudnianie osób ze środowisk migracyjnych w edukacji

Dziękuję za uwagę

sadurap@is.uw.edu.pl